

BYDELSPOLITI OG LOKALKULTUR

AV ODDRUN SÆTER

INNLEDNING OG PROBLEMSTILLING

Tema her er er boligområders ulike fysiske og befolkningsmessige struktur, og studie av den sosiale kontrollen i disse strukturene. Jeg vil fokusere på bydelspolitets arbeid som en særlig form for sosial kontroll på bydelsnivå.

To bydeler

Jeg har foretatt en studie av to ulike bydeler i en større norsk by (Sæter 1993)¹.

Den ene bydelen består av små hus og små haver, både eneboliger og rekkehus, og er bygget i storskala i to trinn. Bydelen har ca 10 000 innbyggere, og består i hovedsak av norske barnefamilier. Bydelen har gruvetradisjoner fra langt tilbake, og ennå står noen av de opprinnelige funksjonærboligene fra den tid igjen som symboler på gamle tradisjoner, som i ett område i bydelen enda lever videre. Fra gammelt av har byturen til sentrum og naboskap uten for stor involvering vært vektlagt her. Bydelen er kjent for sin rekruttering av idrettsungdom i eliteklassen i ulike sportsgrener. I midten av åttitallet hadde de første barnekull vokst seg store, og en så en økning i ungdomskriminaliteten i området. Det ble etablert bydelspoliti for å forebygge ytterligere utvikling av denne tendensen. Det er noen resultater fra en studie av bydelspolitiet i bydelen jeg vil vise til i denne artikkelen.

Den andre bydelen er en blokkbydel etablert i slutten av 60-tallet, bygget som svar på et boligbehov i forbindelse med veibygging i sentrum av byen, og riving av boligområder i tilknytning til dette. Bydelen har mange eldre som har bodd her fra den første tiden. I den senere tid har det også flyttet inn mange innvandrere. Nesten halvparten av de 3000 beboerne i bydelen kommer fra andre land, primært fra fjernkulturelle områder, med tyrkere i flertall. I bydelen bor det også mange med lav betalingsevne, som arbeidsledige, sosialklienter og enslige foreldre. Det offisielle bildet har vært at dette er en bydel med mange konflikter, store og små. Dette bildet har blant annet oppstått på grunn av et par store kriminalsaker knyttet til bydelen, men også lokalavisenes tendens til å fokusere på konflikter med opprinnelse i denne bydelen, slik mange har opplevd det (ibid.).

Sosial kontroll

Min studie viste at den ufomelle sosiale kontrollen i småhusbydelen var relativt sterk. Folk kjenner hverandre, og barna går ut og inn hos naboen. Nybyggerånden har gjort at folk har hatt kontakt på tvers av plengrensene (jf. Christie 1982: 126, som peker på verdien av det uferdige når det bygges nye boligområ-

der, "mangler tvinger folk sammen"). I de eldste områdene er det mindre nabokontakt. Den formelle kontrollen i området er også høy, med mange skoler og bydelspoliti.²

I blokkbydelen finner jeg at den uformelle sosiale kontrollen i sin helhet er lav (selv om den gruppeinternt kan være sterk). Den fysiske nærheten tvinger folk med ulik bakgrunn sammen, noe som synes å forsterke behovet for sosial avstand - motsatt av småhusbydelen som har sine revirer i form av havegjerde og eget hus, samt sin homogene befolkningsstruktur, og som derfor kan "tillate" kontakt på tvers av grenser. De formelle relasjoner i blokkbydelen er derimot mange. Borettslagene har i samarbeid med kommunen dannet en stiftelse og utviklet en velferdsorganisasjon for beboerne, hvor sysselsettingstiltak, boveiledning og fritidstilbud for barn og unge har stått sentralt. Områdeorganisert helse- og sosialpersonell har også i en periode utviklet forebyggende tiltak i bydelen. Midt i området ligger barnehager og barneskolen. Sistnevnte er viden kjent for sitt integreringsarbeid i flerkulturelt miljø.

Problemstilling

Problemstillingen for denne artikkelen er i hvilken grad bydelspoliti kan være et effektivt kriminalitetsforebyggende tiltak, og hvilke kvaliteter ved bydelspolitiarbeidet som eventuelt har forebyggende kraft. Politiarbeidet vil i særlig grad relateres til stedets lokalkultur³ og uformelle sosiale kontroll, også sett i forhold til stedets fysiske karakteristika og andre institusjoner i en bydel. Jeg vil først foreta noen refleksjoner rundt nærpolitiarbeid generelt, og deretter vise til noen kunnskaper jeg har om bydelspolitiarbeid fra småhusbydelen. Disse kunnskapene vil legges til grunn for en videre studie av et nylig etablert bydelspoliti i den flerkulturelle blokkbydelen.

POLITARBEID, "PANOPTIKON" OG LOKALE KULTURER

I vårt type samfunn er politiet satt inn av staten som en måte å kontrollere individenes adferd på, og som sådan en institusjon som forteller at de uformelle prosesser ikke regnes for tilstrekkelige til å ivareta disse kontrollfunksjonene.

Bayley (1990) drøfter hvilke situasjoner som krever polititjenester, og peker på at polititjenestene først og fremst er relatert til måten de interpersonelle relasjonene fungerer på. Våre roller blir mer og mer romlig oppdelt, slik at sanksjoner fra primærgruppen svekkes. Små og store samfunn må derfor ty til formelle institusjoner for å løse konflikter som tidligere var håndtert av primærgruppen.

I dag forsøker en derfor å la politiet komme nærmere den primære kontrollens virkefelt med vektlegging av nye arbeidsmetoder, og "ikke bare i krisesituasjoner" (NOU 1987: 27: 8). Boligområdet har derfor fått en spesiell betydning som

kriminalitetsforebyggende arena (Kriminalpolitisk handlingsplan 1990). I et kritisk perspektiv kan vi si at dette er en vikarierende måte å løse samværskonfliktene våre på, eller en måte å tilsløre på. Ved å søke å løse konflikter i bomiljøet, også kriminalitet, rettes oppmerksomheten bort fra de makrostrukturelle forhold som kan være hovedårsaker til konflikter, og som handler om ulik fordeling av goder, som arbeid og sosial posisjon. Som en innvanderer i blokkbydelen sa: "I 70-årene var det nok arbeid til alle, da var det ikke noen diskriminering å merke i denne bydelen". En annen og viktig kritisk innvending kan være den Mathiesen (1978) peker på; faren for at politiet "eser" ut i nye områder og skaper et gjennomkontrollert samfunn.

Foucault (1982) har vist hvordan den fysiske utforming av fengsler, institusjoner og byrom er utviklet slik at enveiskontrollen og disiplineringen mer effektivt kan finne sted, arkitektonisk utformet som et "Panoptikon", et byggverk eller byrom med et totaloverskuende overvåkingscenter i midten;

...in order to be exercised, this power had to be given the instrument of permanent, exhaustive, omnipresent surveillance, capable of making all visible, as long as it could it self remain invisible. It had to be like a faceless gaze that transformed the whole social body into a field of perception: thousands of eyes posted everywhere, mobile attentions ever on the alert, a long, hierarchical network... (ibid: 214).

Et halvurbant boligområde er trolig lettere å overvåke enn en større by eller landsbygda med spredt bosetting. For oss er det derfor viktig å stille spørsmål om hvorvidt boligområdene med sin tildels oversiktlige struktur skal befolkes med overvåkere i form av nærpoliti. Hvorfor skal for eksempel sekundærkontrollen ta fra den unge friheten til å begå "rampestreker" og registrere dette som en "sak" som skal forfølges på en eller annen måte? Blir det lettere å få et stigma i en slik oversiktig lokalstruktur, jf Becker (1973)? Hva skjer når muligheten legges til rette for at flere og flere handlinger får et mer offentlig stempel? Blir bydelen et form for Panoptikon som ikke gir rom for de nødvendige hemmelige handlinger, former for "avvik" et samfunn bør tåle, eller som et samfunn selv bør ordne opp i som del av primærkontrollen? Og hvor usynlige er kontrollørene for de kontrollerte, er dette likevel fjernt fra Panoptikon siden nærpolitiet synes og kontrollen kan ha et mer gjensidig preg, hvor politiet også underlegges en viss kontroll av folk i boligområdet?

En fokus på boligområdets betydning for politiarbeidet, og omvendt, vil nødvendigvis også måtte ses ut fra det lokale områdets spesielle karakteristika. Da blir stedets samværsmåter og verdier viktig. Alle samfunn har ikke samme verdiskala når det gjelder adferd og uformelle relasjoner, noe som også kan påvirke publi-

kums kontaktflate med politiet (Hauge 1990, Bayley 1990). Flerkultursamfunnet er en realitet i Norge, og dette må nødvendigvis også få betydning for politiets arbeidsmåter.

Forholdet mellom den uformelle og den formelle sosiale kontrollen kan altså være forskjellig fra ett boområde til et annet, avhengig av tradisjoner, befolkningsstruktur og relasjoner på tvers av eller langs området's sosiale og fysiske rammer. Situasjoner kan oppfattes ulikt alt etter hvem som er hovedaktør i eller vitne til dem:

Social rules are the creation of specific social groups. Modern societies are not simple organisations in which everyone agrees on what rules are and how they are to be applied in specific situations. They are, instead, highly differentiated along social class lines, occupational lines, and cultural lines.
(Becker 1973: 15)

Beboernes spørsmål etter politiets ulike typer tjenester kan til sjuende og sist stå i forhold til typen av interpersonelle relasjoner i et boligområde, i første rekke primærgruppenes vitalitet, fordeling og nivå av materiell kapital, og hvilken kulturell vektlegging av smågrupperelasjoner en har i et område (Bayley 1990: 137). I dette perspektivet blir også politiets eget verdsett viktig; hva politiet "ser" og hva de slår ned på av handlinger.

En av hypotesene Bayley fremsetter er at nærpoltiets arbeid i småskalasamfunn blir preget av flere kriminalitetssaker enn politiarbeid i urbane områder fordi folk ikke har tradisjoner på å bruke politiet til løsning av sivilsaker. Det er først når en konfronteres med alvorlige handlinger at politiet tilkalles, og derfor får også politiets arbeid mer preg av kriminalsaker. En annen hypotese kan påvirke statistikken noe i motsatt lei: i et tett samfunn tar primærkontrollen seg av de avvikende handlinger, slik at nærpolitiet får mest kontakt med saker som har et mer sivilt preg. En følge av sistnevnte forhold kan føre til at politiet av ren kjedsomhet og mangel på spennende politioppgaver kan gjøre småsaker til kriminalitetssaker. Politiet kan altså selv være med på å kriminalisere et område.

Andre erfaringer kan tyde på noe annet. I Menstadkonflikten, hvor arbeidene ved nøkkelbedriften gjorde opprør og gikk til ulovlig streik, viste det seg at den lokale lensmannsetaten ikke klarte å gripe inn slik det var forventet siden dette kunne innebære at en måtte ta både venner og naboer. Tettheten mellom kontrollører og de kontrollerte var for stor. Statspolitiet måtte derfor tilkalles i denne arbeidskonflikten (Johansen 1980).

Mange lokale politikamre setter av denne grunn også pris på Utrykningspolitiets trafikkaksjoner (Støkken 1981).

Politiets prioriteringer kan også bestemmes av bemanningen; jo mindre kapasitet, jo større tendens til å diskriminere de sivile sakene (Bayley 1990: 139). I demokratiske land er politiets tendens til å bruke tid på sivile saker større enn i totalitære regimer.

Vi skal se på noen norske erfaringer med nærpolti.

NOEN FORSØK MED NÆRPOLITITARBEID I NORGE

I polititrolleutvalget (NOU 1981:35) heter det at politiet skal samordnes under felles organisering og ikke i sektorer som før, det skal desentraliseres i større grad, og polititjenestefolk skal kunne gjøre ulike arbeidsoppgaver i ulike peioder. De skal i større grad være generalister enn spesialister, det vil si kunne utføre ulike typer politioppgaver, og ellers gå inn i samarbeid med andre faggrupper, for eksempel grupper som arbeider i det forebyggende feltet. Ulike forsøksprosjekter ble realisert for å virkeliggjøre disse intensjonene. I Oslo (Økern og Grønland) ble det konkludert med at det desentraliserte politi vanskelig kunne opprette noe nært forhold til publikum da området og antallet fremmede var for stort. De kriminelle ble til en viss grad skremt bort fra området, og ga et falskt inntrykk av at kriminaliteten var gått ned:

I disse områdene er også forholdet til "problemklientellet" preget av en gjensidig skepsis og mistenksomhet. Den tradisjonelle fotpatruljeringen er rettet mot "ro og orden" og ikke mot forsøk på reell løsning av "problemklientellets" problemer. Resultatet kan tenkes å bli en følelse av problemløsning ved at intensivt patruljering driver klientene ut av området og skaper et inntrykk av forbedring...(NOU1987:37: 31).

I Vågsbygd i Kristiansand, som er et mindre befolket område, gikk politiet inn i mer problemorienterte relasjoner med folk, der personlig kontakt med kriminelle etter hvert tok mye tid for de ansatte i bydelspolitiet. De var for få til et slikt nært samarbeid, og denne formen for politiarbeide måtte senere trappes ned på grunn av personalmangel:

Mens Oslo- prosjektene i utstrakt grad skjøv de sosiale problemene fra seg, søkte en i Vågsbygd-prosjektet i første fase å gå aktivt inn i disse. Resultatet ble at politiet ble involvert i et omfattende, tidkrevende og forpliktende sosialt preget arbeid, som tjenestemennene følte de ikke behersket og som fortrengte det mer tradisjonelle politiarbeidet. Derfor ble det besluttet å unngå denne typen sosialt engasjement. (ibid.: 32)

Utfordringen for nærpolti vil være å kombinere kontroll med forebygging. I forebyggende arbeid kommer en nærmere folks sammensatte problemer, noe som

kan gjøre det vanskelig å begrense involveringen. Grensene mellom politiarbeid og vanlig sosialarbeid kan viskes ut. Her kreves at politiet må inngå i samarbeide med andre faggrupper der hvor de selv ikke strekker til. Vi vet at mange sosialarbeidere har vært skeptiske til et altfor tett samarbeid med politiet, og omvendt, men senere erfaringer tyder på at dette har "gått seg mer til" (Sæter 1993). Jeg skal ikke her gå inn på eventuelle dysfunksjoner av et slikt samarbeid.

Problemet knyttet til fotpatroljering diskuteres også i utredningen fra 1987. De ulike fysiske rammer i et område bestemmer i stor grad effekten av denne. I et stort og uoversiktlig område har det lite for seg med politi til fots, i et mindre avgrenset område kan det bety mer kontakt med publikum. I Oslo kunne fotpatroljering til en viss grad fungere ved at en opererte til fots rundt kjøpe- og servicesentra, men kontakten med publikum ble fragmentert og sporadisk, og uten den effekt en ønsket, å kunne være et politi for alle i området. I Oslo opplevde politiet også å bli avvist i stor grad. Enkelte grupper i befolkningen, som eldre, rapporterte likevel at de følte mindre frykt for kriminalitet ved at de så politiet patruljere i området. I Vågsbygd fikk politiet totalt sett en utvidet kontakt med publikum, selv om de brukte bil.

Hva slags kriminalitetsreducerende virkninger så en i disse prøveprosjektene?

Det foreligger oversikt bare i områdene Grønland og Økern i Oslo. Her forteller tallene om en nedgang i kriminaliteten i prøveperioden for nærpolitiarbeidet. Tre ulike forklaringer gis på denne nedgangen:

- Økt oppdagelsesrisiko som har ført til en avskrekkende virkning
- Holdningsforandring til kriminelle handlinger
- Forflytning av lovbrøyttere til andre områder.

Data fra sosialektor og uteseksjon kan tyde på at det siste var en av årsakene til den registrerte nedgangen lokalt. Vi skal mot slutten også komme inn på slike effekter av politiarbeidet da de er viktige i helhetsvurderingen av hvorvidt nærpolitiet kan ha en reell forebyggende funksjon. Men først til bydelspolitiet i småhusbydelen.

BYDELSPOLITIETS ARBEID I SMÅHUSBYDELEN

Bydelspolitiet i småhusbydelen har vært i drift siden 1985. Beboerne ønsket å komme problemer i forkjøpet. De så at den voldsomme befolkningsekspløsjonen i områ det kunne by på problemer etter hvert som barna vokste til og kom i ungdomsalder. Bydelen slik den ser ut i dag, er en ung bydel uten røtter og tradisjoner, og barnekullene er store. Det var allerede registrert ungdomskriminalitet rundt sentrene. Etter bekymringsmeldinger fra beboerne ville en prøve ut ordningen med bydelspoliti nettopp her. Det var gruppen ungdom uten fritidstilbud de også først vil le konsentrere seg om. Slik vurderte politiet årsak og innsats da jeg møtte dem første gangen:

- Vi ville komme kriminaliteten i forkjøpet. Vi ventet en eksplosjon her. Alle resultater og statistikker viser at det har vært vellykket. Vi har holdt på i 7 år. Det var et gryende ungdomsproblem før her, vi fikk en grundig oppfølging, og kan konkludere med at kriminaliteten har gått tilbake.

Vi skal se nærmere på hvordan politiet har arbeidet for å få til de påståtte endringer, både sett fra politiets ståsted, og koblet til informasjon fra beboere i området.

Arbeidsdagen

Vaktene for de seks politiansatte i bydelen er fra 8-15 og fra 15 - 23. De har også vakt natt til torsdag, lørdag og søndag.

Kontoret, som ligger i et av bydelens kjøpesentra, er åpent for publikum mellom klokka 10 og 12 på formiddagen, og fra 17 til 19 om ettermiddagen. I helger og på nattevakter er det ikke åpent for publikum, men i spesielle saker der politiet er bedt om å bistå i avhør kan de lage avtaler med folk også utenom kontortiden. Vaktjournal føres fra morgen til kveld.

Polititjenestemennene kan beordres til patruljering også i andre deler av byen i sine vakter. Den nevnte blokkbydelen er fast på patruljeringsruta.

HVA SLAGS SAKER KAN DET DREIE SEG OM?

Som observatør i kontortiden har jeg sett hvordan folk stikker innom og ber om råd og hjelp til ulike saker. Noen stikker innom bare for å ta en prat og en kaffekopp. En får inntrykk av at politiet brukes, og at kontakten med publikum er god, noe politiet selv også opplever:

- Vi har en sosial funksjon. Benken her er ofte full av folk. En får ikke gjort noe hvis en ikke har kontakt med folk. Folk som kommer innom med et dårlig bein, kan vi også skyssse hjem...

Barn på skolevei, trafikkuhell

Dagen starter ofte med trafikkpatruljering for barna på skolevei. Noen av veiene i bydelen er dårlig sikret for fotgjengere, hvor barn på skolevei er en risikogrupper. Et av resultatene av politets arbeid har derfor vært å sørge for tiltak som trygger barna ute gjennom fartsbegrensninger av ulikt slag. Et eksempel fra en observasjonsdag kan nevnes: Det er et farlig kryss ved en av barneskolenes. Barn bruker ikke gangveien her, men krysser der det er farligst:

- Jeg tror de har fått beskjed av læreren om at vi skulle komme idag. Når de så vi sto der, var barna ikke i tvil om hva de skulle gjøre. (Politiet)

Politiets synlighet kan ha en oppdragende funksjon. Spørsmålet i dette tilfellet blir selvfølgelig også hvordan kommunen kan sikre denne veien på en bedre måte.

Andre saker som politiet må håndtere kan være slike: en bilist har rygget inn i en fotgjenger, som har fått benskade. Politiet lager trafikk sak, og kaller om nødvendig inn til avhør senere.

Undervisning

Ved siden av vanlig rutinepreget politiarbeid, som avhør, kundekontakt og patruljering, driver også bydelspolitiet konfirmantundervisning. Her kan temaet være alt fra mobbing til hensynsløs og uprovosert vold. Ulovlig mopedkjøring kan være et annet tema. Her snakker politiet med ungdommene om konsekvenser av trafikkulykker, om to på en moped, om skadeerstatning og regressen (forsikringsselskapet som formelt sett ikke slipper deg, men venter til du er istand til å betale).

Mye av undervisningen for ungdom dreier seg om at de unge må forstå at hendelser kan få strafferettslig oppfølging når en kommer over den kriminelle lavalder, hendelser som tidligere kunne kalles hendelige uhell. Når en blir større er det viktig å bli klar over konsekvenser av sine handlinger.

Hjelp og service

Politiet kan ha en direkte hjelpe- og servicefunksjon i folks hverdagsliv. Hjelpen kan også bestå i assistanse i hvordan folk skal gå frem i byråkratiet i forbindelse med sine sivil- eller straffesaker. En er blitt utsatt for vold fra nabo. Saken ble henlagt etter anmeldelse. Bydelspolitiet hjelper til med påklagelse av henleggelsen: En ung gutt har fått seg moped. Han stikker innom for å få en salgsmelding og for å få vite hvordan mopeden skal registreres.

Konfliktråd

Politiet kan også fungere som en meglerinstans og et rådgivende organ (jf Støkken 1981) i forbindelse med konflikter mellom naboer, og kan ha lignende funksjon som de alternative konfliktråd som er opprettet i mange kommuner. Her er hensikten at konflikten skal tilbakeføres til partene, at de skal "eies" av dem konfliktene angår, for å si det med Nils Christie (1977). Dette kan også føre til at oppgjør kan skje mellom partene dersom konflikten ikke er for alvorlig og må forfølges strafferettslig. Vi kan nevne eksempler:

To karer har vært i slåsskamp. Den ene stikker innom for å anmelde den andre. Politiet oppmuntrer til et oppgjør mellom partene. Tenåringer har foretatt innbrudd. Saken blir løst ved at politiet innkaller til samtale med foreldrene, sammen med de to som har forbrutt seg. De to fikk et valg: gjøre opp med offeret, eller at saken ble oversendt

barnevernet. Offeret ville gjøre opp i minnelighet med begrunnelse om at det viktigste var at de to skjønnte at dette var alvorlig. Foreldrene var også glade for en slik løsning.

- Vi har oppklart flere saker, men det kommer ikke med i statistikken. De oppklares gjennom avtaler med oss, vi hjelper til med å få til enighet mellom partene. Jo mer upersonlig partene blir, jo mer statistikk, eller "riktigere" statistikk (i forhold til ting som skjer). Hos oss er det mer lensmannspreget arbeid...

Jo større avstand, jo mer statistikk, er budskapet her. Når saker kan løses på stedet, blir det ikke viktig å registrere dem som straffesak. De får mer preg av å være en sivil sak, og hører dermed ikke med i kriminalstatistikken. På den måten blir bydelspolitiets arbeid mer å ligne på en meglersrolle som skal løse opp i mellom menneskelige relasjoner heller enn en rollefigur som skal pågripe, registrere og strafferettsforfølge handlinger som er i strid med loven.

Her går det selvfølgelig en grense. For å sette det på spissen: Det nytter ikke å slå naboen sin helseløs og siden bare gå og be om unnskyldning. Politiet må ta hensyn til lovbruddets alvorlighetsgrad også i nærmiljøet.

- Alvorlige forhold kan vi ikke løse slik. Men i mindre forhold kan vi fungere som meglere.

Også bydelspolitiet må forholde seg til norsk lov som regulerer individets adferd. Men ønskemålet for politiet i bydelen er å ta fatt i handlinger og folk før de får utvikle seg til å høre hjemme i kriminalstatistikken. Politiets praksis i småhusbydelen er interessant i forhold til diskusjonen i politiroллеutvalget, hvor Christies særuttalelser (NOU 1981: 35: 86-89) peker på viktighetene av at bydelspolitiet kan fungere som autonome enheter og ikke som "et nettverk av politispioner", en slags grovarbeidere som rapporterer alle avvik til sentrum. Når politiet gis muligheter til eget skjønn og avslutning av saker på stedet, medvirker dette til at konfliktene kan løses blant de som eier dem. Dette har en forebyggende kraft.

De svakes advokat

I kriminologien har det ofte vært hevdet at politiet i sitt daglige arbeid og sin måte å sortere handlinger på kan fungere som maktens hjelpere, og at det er de uten makt og innflytelse som står lagligst til for hugg.⁵ Å kunne verbalisere og beskrive en konfliktsituasjon kan være nok til at de uten en slik form for mestring blir taperen i en konflikt. Den som kan definere situasjonen kan altså inngi mest troverdighet hos politiet. Det ligger en slags innrømmelse av dette forhold ved at politiro-

leutvalget understreker at politiet bør rekrutteres fra alle sosiale grupper og gjenspeile samfunnet med hensyn til livserfaring, yrkesbakgrunn og utdanning. I den senere tid har en også ved politiskolen arbeidet for å rekruttere folk fra ulike kulturer til politiutdannelsen.

I dette perspektivet kan det være interessant å registrere at politiet også bevisst kan arbeide for de svakeste, de som ikke har erfaring i å sno seg fram i byråkratiet eller penger til å engasjere advokat:

- Vi forsvarer den lille manns talerett. Vi vil gjerne stå til tjeneste for svake som taper saker overfor sterkere parter som engasjerer advokat.

Et eksempel i praksis kan nevnes: En beboer som henvender seg til bydelspolitiet i kontortiden er blitt overkjørt av kommunen hvor to parter er i tvistesak. Den andre har penger til å bruke advokat og har vunnet i tvisten. Politiet fungerer som en slags advokat overfor kommunen ved å veilede i hvordan beboeren som tapte bør formulere anken.

Overvåking i lokalsamfunnet

Når tenåringer i bydelen arrangerer hjemme-alene-fest, kan de risikere at det ringer på dørklokka og politiet står utenfor og ber om å få komme inn. Det har blitt endel av politiets arbeid å besøke ungdom på denne måten. For en utenforstående kan det virke som en temmelig nærgående kontroll å måtte innlemme politiet i festlig lag i sitt eget hus, men politiet sier de blir godt mottatt av de unge, og at foreldre setter pris på en slik form for kontroll.

- Vi har aldri fått nei når vi har ringt på...

Vi må likevel stille spørsmålet om hvor langt kontrollen i et nærmiljø skal gå. Så langt må vi bare stole på at folk i bydelen fortsatt er frie til å si nei når politiet ringer på døra, og at et nei ikke fører til at en kommer på politiets "svarteliste". I samtale med niendeklassingene i bydelen kom det fram at de hadde et godt forhold til politiet, og at de satte pris på den offensive stilen politiet hadde overfor ungdommene.

For bydelspolitiet er lokalsamfunnets tillit viktig. Lokalsamfunnets egen kontroll blir også del av observasjonen i politiets forebyggende arbeide. Politiet har uformelt plukket ut kontaktpersoner i hver grend som skal være politiets informanter. De skal rapportere om hærverk, gamle som blir mobbet, hjulkapsler som skruses av, og så videre.. Politiet har ca 20 kontaktpersoner i 10-15 grender.

Også her er det grunn til å rette noen advarsler til politi og nærmiljø. Når naboer skal kontrollere hverandre, kan det oppstå situasjoner eller mønstre som gjør at det tette samfunns normer kan komme uheldig ut for de som ikke følger oppskriften, og uten at dette dermed hører politietaten til. Dessuten kan veien til registrering av normale avvik bli for kort. Folk selv kan bli sterkere sekundærkontrollør enn politiet.

Samarbeid med andre offentlige etater

Politiet rapporterer at de har et utmerket samarbeide med skolene i bydelen, fire barneskoler og en ungdomsskole, med både rektor og sosiallærer. Samarbeidet med skolen går på at politiet observerer og melder fra (barn som går for lut og kaldt vann, kjøper seg store godteposer til alle døgnets tider, kledd feil i forhold til været). Politiet rapporterer at deres observasjoner er ofte sammenfallende med skolens, og det skjer en oppfølging av disse sakene. Politiet sier de stiller seg til rådighet som observatører her.

- Det skjer ikke at helsesøster overser når vi rapporterer. De kjenner forholdene og har helseressursene. (Politiet)

Hva sier skolen om samarbeidet med bydelspolitiet? Lærere ved ungdomsskolen i området er fornøyd med samarbeidet, men noen av dem uttrykker at dette kunne vært utvidet, særlig fordi det alltid kommer frem viktige opplysninger om elever etter samtaler med politiet. Har skolehverdagen forandret seg? Ihvertfall kommer det til uttrykk et utvidet behov for kontroll i skolen i samfunnet vårt i dag.

Politiet forteller også om samarbeid med andre institusjoner i bydelen, som et pensjonat for folk med sosiale problemer:

- Pensjonatet har ikke noe behandlingstilbud, det er bare et pensjonat... Noen av beboerne der har vært truende for omgivelsene. Vi fikk dem inn på ny soning. Vi turde ikke ha vedkommende i lokalmiljøet. (Politiet)

Er det slik at dere fungerer som et slags offentlig borgervern og renser lokalsamfunnet for uønskede elementer? spør den mistenksomme forsker. Svaret er at de ikke er ute etter beboerne på pensjonatet, men at så lenge de ikke får behandling der er de en belastning for lokalsamfunnet. Det har vært mange diskusjoner i bydelen om dette pensjonatet. Slik politiet fremstiller problemene, er det i overensstemmelse med beboeres holdninger. Disse har kommet til uttrykk gjennom mange avisoppslag i en periode da pensjonatets rolle i bydelen ble gjenstand for medieoppmærksomhet.

Politiet har også involvert seg i andre klientgruppers virkning for området:

- Det er også et gamlehjem og en psykiatrisk institusjon i sammenheng med bosenteret der oppe. Der fungerer det bra. Vi har et utmerket samarbeide. Det er for eksempel folk fra Lier psykiatriske sykehus i åpen omsorg her. Men vi har måttet snakke med de ansatte om at de mest ubalanserte må ha følge ut, da de har opptrådt skremmende for barn. (Politiet)

Jeg kjenner ikke klientellet eller andre forhold rundt de ulike institusjonene godt nok til å komme med noen slutninger om holdninger til avvikere blant beboere og politi i bydelen. Slik det blir fremstilt for en utenforstående, får en likevel lyst til å stille et spørsmål om bydelen er blitt så opptatt av å få et konfliktfritt miljø at folk som ikke oppfører seg etter oppskriften (uten dermed å være hverken kriminelle eller truende) blir et problem. I et slikt perspektiv blir bydelen "det tette samfunn" av den sorten som ikke er særlig ønskelig, et samfunn der den sosiale kontrollen kveler og utstøter mer enn å ta vare på folk...

Politirollen

Nærpolitiarbeidet krever en arbeidsform som er forskjellig fra for eksempel det vanlige ordenspolitiets mer distanserte tilnærming. Synlighet og nærhet synes å være to stikkord for nærpolitiets arbeidsform.

- Det nytter ikke å være busemann i denne jobben. Vi hefter oss ikke opp i småting, bortsett fra noen ganger i forhold som handler om oppdragelse, for eksempel stein- og snøballkasting. Vi kaller ikke inn folk om vi ser at et baklys er i ustand. Alle er tjent med at vi ikke arbeider slik.

- Vi kjører rundt. Alle ungdommene hilser på deg. Det er moro å jobbe...

Det som er gjennomgående i samtaler med politifolkene er at de selv har glede av å jobbe så nær folk som de gjør. De opplever sitt arbeid meningsfylt ved at de møter problemene der de er, og på en direkte måte kan være med på å hjelpe til at partene kan løse konflikter. Bydelspolitiet er også klar over at ikke hvem som helst eigner seg til å jobbe så nær folk som en slik politirolle krever:

- Vi prøver å plukke litt blant søkere hit. En må være litt rund og finne løsninger som kan være litt på kanten av det tradisjonelle...

Polititjenestemennene (de var alle menn) har selv søkt seg til oppgaven, og må nok sies å inneha noen personlige egenskaper som gjør at de trives med en mykere politirolle. Slik de ser det kreves det noen egenskaper som en ikke spør så ofte ett er i andre politiroller: smidighet og evne til å sette seg inn i andres situasjon. Også i blokkbydelen har folk gitt uttrykk for at dette er viktig. De har ikke bruk for auto-

ritære personligheter her. Disse kommer ingen vei dersom de vil nå frem til ulike grupper av beboere og skape den nødvendige tillit.

Politiet sammenligner også sitt forhold til bydelen de arbeider i over tid med besøkene i blokkbydelen hvor de bare har korte patruljeringssturer:

- Vi hadde oppdrag i blokkbydelen i helgen. Der har de et vidt forskjellig forhold til politiet, de har mye mindre respekt for politiet der. Her kjenner de oss personlig og hilser på oss ute. Det er årsaken til respekten her. Det trengs nok i den andre bydelen også, det er ikke tvil om det. Slik det er idag løser vi oppgavene og drar igjen, vi blir fremmede, her er vi seks permanente, når folk ser bilen hilser de, de vet hvem vi er.

I blokkbydelen har ikke folk fått anledning til å bli kjent med politifolkene som del av sitt nærmiljø over lengre tid. For beboerne her blir begrepet bydelspoliti ensbetydende med hvilken som helst politimann, eller som en beskriver det

- to mann med bart i politibil.

I dette ligger opplevelse av avstand og kontroll. Spørsmålet blir hvordan beboerne i blokkbydelen nå opplever politiets arbeid etter at de fra høsten 1993 selv har fått fast tilknyttet bydelspoliti. Det er dette bydelspolitiet jeg vil se nærmere på i en ny studie i 1995.

Uniform og bil?

Både bydelspolitiet og de som jobber i forebyggende gruppe sentralt i byen mener det er viktig å bære uniform i arbeidet. Dette begrunner de med at folk skal få nye assosiasjoner til politiet. De vil at den respekten folk gir uttrykk for overfor de som arbeider forebyggende også skal få ringvirkninger for hele politietaten. Slik kan uniformen bli en symbolsk drakt som kan bære på nye budskap.

Småhusbydelen er et langstrakt område. For å få kontakt med alle deler av bydelen, må en bruke bil. Politiroллеutvalget peker på verdien av å ha et fotpatruljerende politi da dette øker muligheten til å komme i kontakt med folk. Men erfaring viser at ikke alle områder kan nås på en hensiktsmessig måte med politiet til fots. Noen områder er store i utstrekning, slik som denne bydelen, og for å få kontakt med hele området er bilen god å ha. Det fotpatruljerende politi fungerer nok best i mer konsentrerte bolig- og serviceområder. I blokkbydelen kunne fotpatruljering vært en mulig arbeidsform.

Et annet forhold er at det kreves et minimum av bemanning for at en skal ha tid og muligheter til å gå ut av skranken og ut i lokalsamfunnet. I en periode ble det diskutert nødvendigheten av å redusere stillingene i småhusbydelen for å få nok stil-

linger til bydelspoliti i blokkbydelen. Bydelspolitiet i småhusbydelen var da redd for at det kunne ende med at også de falt tilbake til tradisjonelle politiroller og slett ikke kunne fungere som forebyggende politi på samme måte som nå. De siste opplysninger forteller at de nå har mistet to av sine stillinger.

Enkelte av polititjenestemennene har også gitt uttrykk for at de håper på sikt at bydelspolitiets arbeidsmåte kan gi viktige impulser til nye arbeidsmåter i politiet generelt. Bydelspolitiet har fått kritikk fra sentralt hold i byens politietat for å jobbe for mye med det sosiale, som de uttrykker det. At hver ikke skal være lengre enn tre år i bydelspolitistilling, kan gjøre at flere får en ny politierfaring. Dette kan bidra til nytenkning og større forståelse for det forebyggende politiarbeidet i etaten som helhet. Når flere blir kjent med andre arbeidsmåter kan nye holdninger "sive" inn i politietaten på en naturlig måte.

EN OPPSUMMERING

Panoptikon?

Vi har sett at overvåkingen i bydelen er relativt stor, både ved politiets egen arbeidsmåte, men også ved at de er nøkkelspillere til overvåking i andre etater og på andre nivåer, som ved samarbeid med kontaktpersonene i grendene. Vi har vært inne på faremomentene ved dette, særlig for dem som kan falle utenfor den samstemmige majoritet, men også for ungdommene og mulighetene til at deres handlinger blir gjort til sak, og fryses fast, stemples, mer enn nødvendig. Nå kan det se ut som om dette ikke er noe problem for beboerne i bydelen selv, heller ikke ungdommene, tvert imot, de jeg har snakket med, er fornøyd med politiets arbeidsmåte. Hvordan nabokontrollen kan virke på alle har vi ikke kunnskap om, heller ikke hvordan institusjonsbeboerne opplever de ulike kontrolltiltak.

På grunn av den nærheten politiet har til folk i området, er også grunnlaget for den gjensidige kontroll tilstede. Politiets arbeid er under en viss overvåking ved at de gjenkjennes, noe som gjør at de blir en del av det lokale nettverket. Slik er de også underlagt områdets primærkontroll. Dette innebærer at vi ikke kan si at politiets overvåking av lokalsamfunnet har Panoptikons kjennetegn, hvor enveiskontrollen er sentral. Folk i bydelen kan selv se politiet. Hvorvidt dette fører til at politiet ikke slår ned på saker som de burde ha slått ned på, har jeg for spinkle data til å si noe om. Kanskje kan det ligge en viss mulighet for at politiet overlater til folk å "eie konfliktene" mer enn hva som er forsvarlig? Hvorvidt politiet også kan overse lovbrudd, er det vanskelig å si noe om, men ut fra de samtaler jeg har hatt med folk i bydelen, tar politiet alvorlig de sakene som dukker opp.

Vi har sett at politiets arbeid fordeles mellom sivile saker og lovbruddssaker, men antakelig er det mest de sivile sakene som preger nærpoltitarbeidet i denne by-

delen. Hvordan fordelingen er, og eventuelt burde være i forhold til de handlinger som finner sted i området, må andre studier si mer om.

Fjerning eller forflytning av kriminalitet?

Politiets egne statistikker forteller at kriminaliteten i bydelen er gått ned, og publikum opplever at lovbruddene er færre etter at bydelspolitiet kom hit.

- Tyvene føler seg ikke trygge her lenger...

Som vi har vært inne på tidligere, er det tre ulike muligheter til at den registrerte kriminaliteten i bydelen har hatt en nedgang siden bydelspolitiet ble en del av lokalsamfunnet der, som

- økt oppdagelsesrisiko.
- forflytning av kriminelle til andre områder.
- holdningsforandring til lovbrudd.

Som i de statlige forsøksprosjektene er det sannsynlig at alle tre årsaker har medført en reduksjon i lovbrudd i bydelen.

Økt oppdagelsesrisiko og forflytning av kriminelle

Gjennom politiets lokale tilstedeværelse er det vanskeligere å begå lovbrudd fordi en lettere kan oppdages. Politiets tilstedeværelse kan også ha ført til at kriminelle har dratt til sentrum. Og både politi og andre informanter mener også at de lovbyterne som tidligere opererte i bydelen har forflyttet seg til sentrum. Nedgangen i lovbrudd registrert i bydelen er derfor til en viss grad "falsk". Andre bydelere må ta belastningen med lovbytere herfra. Men ut fra det kjennskapet vi har fått til bydelen, er det et fåtall personer som rekrutteres herfra. Politiet har oversikten over hvem det er, og de kan telles på to hender. Totalt sett kan vi derfor konkludere med at lovbruddene i bydelen har hatt en rell nedgang.

Holdningsendring

Politiet forklarer dette med at det også har skjedd en endring i måten å løse konflikter på i løpet av den perioden de har vært i bydelen. Vi har sett at politiet har vært med på å bringe parter nærmere sammen, som

- naboer, institusjoner, og beboere og institusjoner
- ungdom som har fått avbrekk i en kriminelle karriere gjennom å bli konfrontert med offer og politi,

- familier som har måttet diskutere problemer etter at politiet har oppmuntret til å rydde opp i fellesskap.

Politiet er først og fremst utøvere av sekundærkontroll. Når vi ser på politiets arbeid i denne bydelen, fristes jeg også til å si at politiet bidrar til å styrke primærkontrollen blant folk i området. I bestrebelsene på å bringe partene sammen, enten dette gjelder familiemedlemmer, naboer eller hjem og skole, gjør politiets arbeid det mulig å styrke bånd som allerede er der, men som kan være noe tynnslette. Og når folk får erfare at konflikter kan løses gjennom samtaler og gjensidig respekt, skaper dette en viss presedens for hvordan en kan løse konflikter og samvær i fremtiden. En familie hadde uttrykt det så sterkt til politiet at det var først da politiet kom inn i deres liv at de fikk snakket ordentlig sammen! Dette hadde skjedd i forbindelse med at deres tenårings barn hadde vært innblandet i et lovbrudd og politiet hadde møte med alle partene samlet.

Gjennom politiets arbeid er det også grunn til å anta at folk i bydelen stadig minnes på at lovbrudd er uønsket, og som vi tidligere har vært inne på, at ungdommen kontrollerer hverandre. Når jeg hevder at politiets arbeid er med på å styrke primærkontrollen, ligger det i dette at en også slår ned på lovbrudd og uønsket adferd i større grad her enn i miljøer hvor mennesker ikke bryr seg med, eller rettere bryr seg om, hverandre.

Folk i bydelen vil gjerne ha den kontrollen som politiet representerer, for de tror at det har forebyggende effekt. Til og med ungdommen, i følge politiet:

- En gryende kriminalitet med rask reaksjon og oppfølging fra skolen gjør at de avstår fra videre kriminalitet. Det er en av nøklene i arbeidet vårt etter mitt syn. Dette er bygget på et tillitsforhold til ungdommene. Ungdommene her oppe vil heller ikke ha kriminaliteten, vi har fått snudd dette til en positiv trend. (Politiet)

Det er blitt "in" å være lovlydig blant de unge i denne bydelen, skal en forstå politiet rett. Og det kan synes som om de har de unge på sin side:

- Du må spørre oss mer om bydelspolitiet. Vi har nemlig et godt forhold til dem! Det går jo an å snakke med dem, de hører på deg! (Elever i en niendeklasse)

Eksemplene vi har vist peker på nye politiroller og nye politioppgaver, selv om tilnæringsmåtene kan ligne mye på tradisjonelt lensmannsarbeid. Den viktigste oppgaven for bydelspolitiet i den undersøkte bydelen synes å være evnen de har til å bringe parter i konflikt nær hverandre, og dermed at de blir gitt muligheten til å ordne opp seg imellom. I dette ligger det mye forebygging. Folk får selv behol-

de nøkkelen til hvordan konflikten kan løses. I vårt samfunn har vi langt på vei utviklet et hjelpeapparat som tildels tar konfliktene fra folk, og plasserer de hos ekspertene eller hos institusjonene, som ofte kan være med på å tilsløre årsaker til konflikter. Samtidig skal vi, som jeg tidligere har vært inne på, ikke overse det faktum at de reelle årsaker til konflikter kan ligge utenfor naboskapets kontroll.

I disse konklusjoner ligger det ikke et implisitt forslag om å erstatte hjelperoller med et politi. Vi vet at politiet i mange sammenhenger fortsatt representerer den rene kontroll, og i noen sammenhenger en overivrig kontrollrolle. På samfunnsnivå ligger det også en fare i å sette inn politi som erstatning for den primære kontroll, hvor vi med Mathiesen kan si at sekundærkontrollen "eser" ut i samfunnet på en måte som vi ikke ønsker. Ønsket er vel heller at politiet må erstatte seg selv i form av nye oppgave- og rolletyper som passer bedre for det samfunnet vi har i dag.

Adresse: Cand.sociol./forsker
Oddrun Sæter
Norges byggforskningsinstitutt
Boks 123 Blindern
N-0314 Oslo

Referanser

- Balvig, Flemming (1979): *Ungdomskriminalitet - med særlig henblik på retssystemets udvælgelses-mekanismer*. I årsberetning 1981 fra Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet.
- Bayley, David H.: (1990): *Patterns of Policing, A Comparative International Analysis*. Rutgers University Press, New Brunswick.
- Becker, Howard S. (1973): *Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance*. Collier Macmillan Publishers, London.
- Christie, Nils (1974/1982): *Hvor tett et samfunn*, Universitetsforlaget.
- Christie, Nils (1977): *Konflikt som eiendom*, Stensilserie nr. 23, Institutt for kriminologi og strafferett.
- Falck, Sturla og Mathiesen, Thomas (1981): *Vekterstaten*, Pax Oslo.
- Foucault, Michel (1982): *Discipline and Punish. The Birth of the Prison*. Penguin Books, Middlesex.
- Friedman, Jonathan (1994): *Cultural Identity and Global Process*, Sage Publ., London.
- Hauge, Ragnar (1990): *Kriminalitetens årsaker. Utsnitt av kriminologiens historie*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Johansen, Per Ole (1980): *The Police and Social Conflicts. The Menstad Conflict of 1931*. I Scandinavian Studies of Criminology, Policing Scandinavia, Vol. 7, Universitetsforlaget, Oslo, s. 207-244.
- Støkken, Anne Marie, red. (1981) : *Politiet i det norske samfunn*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Sæter, Oddrun (1993): *Lovbrudd og sosial kontroll i bydel. Fokus på oppvekstmiljø i utvalgte Drammensbydeler*, Prosjektrapport 138, Byggforsk.

Offentlige utredninger:

Kriminalpolitisk handlingsplan, Justisdepartementet 1990.

NOU 1981: 35, Politiets rolle i samfunnet.

NOU 1987: 27, Politiets rolle i samfunnet, delutredning II.

Noter

1. Denne studien ble foretatt ved hjelp av samtaler og intervjuer med beboere og folk som arbeider i to ulike bydeler, hvor fokus var lovbrudd knyttet til bomil.
2. Jeg mener det ligger en type formell sosial kontroll i de fleste offentlige institusjoner i et boligområde, selv om hovedoppgaven for den enkelte institusjon kan være sosialhjelp, undervisning, etc. Kanskje kan vi også kalle dette for "formaliserte relasjoner", hvor det i relasjonen ligger en innebygd sosial kontroll. Det tette samarbeidet som utvikles med politiet, gjør også at disse institusjonene får en utvidet kontrollfunksjon i dag.
3. Med "kultur" menes her gruppers rammeverk for fortolkning av virkeligheten, eller måter å skape mening i hverdagen på (Friedman 1994).
4. Politirulleutvalget kaller dette for et "integreert politi", hvor det vektlegges at politiet skal bli en del av det sosiale nettverket i et område for å motvirke fremmedgjøring og bedre kunne kontrollere politiets arbeid.
5. Balvig (1979) har kommet til motsatte funn i en undersøkelse. Her viste det seg at ungdom fra bedrestilte områder ble tatt fortere enn ungdom fra mer kriminelt belastede miljøer. Dette ble forklart med at i sistnevnte miljøer var kriminaliteten mer planlagt og derfor mindre utsatt for å bli oppdaget.